

УДК 808.26–541.2

С. Ф. Бут-Гусаім, дацэнт, канд. філал. навук
(БрДУ імя А. С. Пушкіна, г. Брэст)

**ГІСТОРЫЯ МАЛЕНЬКАЙ РАДЗІМЫ Ў ЛЮСТЭРКУ
АНАМАСТЫКОНУ КНІГІ АНАТОЛЯ БЕНЗЕРУКА
«НАШ КРАЙ – ЖАБІНКАЎШЧЫНА»**

Педагог, гісторык, пісьменнік Анатоля Бензярук – гэта чалавек, усхваляваны лёсам роднай зямлі і тым, як будзе захаваная спадчына продкаў – багатая гісторыя роднага краю, помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры Бацькаўшчыны. Вучню, настаўніку, вучонаму-краязнаўцу адрасаваная кніга «Наш край – Жабінкаўшчына», у якой аўтар апавядае пра багатую гісторыю і сучаснаць **«малой радзімы – таго невялікага месца на зямлі, да якога мы прывязаны каранямі»** [1, с. 4]. Кніга складаецца з трох раздзелаў: «Наш край», «Жабінкаўшчына гістарычная», «Пад скіпетрам Расійскай імперыі». Зборнік напісаны ў дапамогу вучням і настаўнікам, паколькі праграмы па нацыянальнай гісторыі ўключаюць у сябе пытанні развіцця мясцовай гісторыі ў розныя гістарычныя эпохі, а даных да гэтага бракуе. Матэрыялы кнігі могуць ужывацца ў працы гісторыка-краязнаўчых гурткоў, падчас правядзення конкурсаў і алімпіяд па краязнаўстве і святаў, прысвечаных пэўным старонкам гісторыі роднага краю. Кожны раздзел уключае апавяданні пра факты мінуўшчыны. Для замацавання і абагульнення матэрыялу мясцовай гісторыі, улісанай у гісторыю Берасцейшчыны, Беларусі, свету, прапануюцца пытанні, якія дазваляюць асэнсаваць прачытаны матэрыял і задумацца над важнасцю захавання матэрыяльнай і духоўнай культуры роднай зямлі. Захоплена, грунтоўна і эмацыянальна расказваючы чытачу пра даўнія часы, пра славытых продкаў і сучаснікаў, пісьменнік умела выкарыстоўвае нацыянальна-культурную інфармацыю ўласных імёнаў, якія з’яўляюцца каштоўнай спадчынай беларусаў.

У цэнтры аўтарскага апавяду – вобразы нашых продкаў і сучаснікаў. Таму ў анамастыконе твораў галоўнае месца займаюць **антрапонімы**. Дынамізм паведамлення пра скарбы роднай зямлі дасягаецца за кошт звароту да падзей мінулага. Чытач адгортвае для сябе старонкі гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, Пінскага княства, СССР, СНД. Таму ў склад антрапанімікону твораў уваходзяць **онімы-рэтраспекцыі**.

Гэта імёны валадароў сусветных дзяржаў (князеў Кіеўскай Русі **Святаполка** і **Яраслава**, вальынскага князя **Уладзіміра**, літоўскіх князеў **Гедыміна** і **Вітайта**, польскіх каралёў **Ягайлы**, **Жыгімонта Старога** і **Жыгімонта Аўгуста**, каралеў **Боны** і **Барбары Радзівіл**, рускіх цароў **Пятра I**, **Аляксандра II**, **Мікалая I**, царыцы **Кацярыны II**, шведскага караля **Карла XII**, французскага імператара **Напалеона**), палкаводцаў (гетмана **Яна Хадкевіча**, генералісімуса **Аляксандра Суворова**, кіраўніка нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 года **Тадэвуша Касцюшкі**, удзельніка паўстання 1863–1864 гг, аднаго з яго кіраўнікоў, **Рамуальда Траўгута**), пісьменнікаў (**Аляксандра Грыбаедава**, **Пятра Чаадаева**, **Юльяна Нямцэвіча**), вучоных (**Юльяна Крачкоўскага**, **Ігната Дамейкі**), рэлігійных дзеячаў (галоўнага арганізатара Сабору ў Берасці, на якім была абвешчана царкоўная унія, **Іпація Пацея**; праваслаўнага пакутніка Афанасія Брэсцкага; каталіцкага святага **Андрэя Баболі**).

Робячы экскурс у гісторыю, Анатоль Бензюрук тлумачыць чытачу паходжанне даўніх імёнаў, сэнс якіх апраўдваецца жыццём і ўчынкамі вядомых гістарычных асоб. Напрыклад, у апавяданні «Землі і справы Боны» адзначаецца: «*Нездарма імя ў каралевы **Бона** (што значыць “Добрая”), невыпадкова яна **Сфорца** (“Моцная”)! Вялікія ў яе ўладанні. Раскінуліся яны ад Жмудзі да Палесся. Шмат трэба сіл, каб гаспадарыць на такіх абшарах. Трэба да людзей з добрым словам звяртацца, каб яны працавалі лепш*» [1, с. 60]. Пісьменнік-краязнаўца расказвае пра паходжанне прозвішча сям’і нацыянальнага героя Беларусі. Аўтар адзначае, што ўсе дакументы, складзеныя пры жыцці першага ўладара маёнтка Сяхновічы, пісара вялікага князя Літоўскага, называюць яго «**Костюшко**». Гэта памяншальная форма хрысціянскага імені **Канстанцін**. Прадстаўнікі сярэдняга і дробнага баярства ў старажытасці іменаваліся менавіта такімі памяншальнымі формамі: **Васко** (замест Васіль), **Гурко** (замест Рыгор). Гэтыя формы ў XV–XVI стагоддзях лічыліся нарматыўнымі, зацверджанымі ў шматлікіх справаводчых паперах. Імёны прадстаўнікоў вышэйшага дваранства ўжываліся пераважна ў поўнай форме. «*Імя **Касцюшкі** Фёдаравіча ператварылася ў сямейнае прозвішча, таму што з 15 студзеня 1515 года ён зрабіўся дваранінам гаспадарскім, выканаўцам даручэнняў вялікага князя. Да таго ж **Касцюшка** Фёдаравіч сумяшчаў пасады*

камянецкага суддзі і гараднічага. Апроч таго, у 1543 годзе ён быў вялікакняскім камісарам пры размеркаванні спрэчных земляў, а прыкладна ў той жа час (да 1549 года) удзельнічае ў размеркаванні каралеўскіх і шляхецкіх надзелаў каля Стараго Сяла (Жабінкаўскі раён) на Берасцейшчыне» [1, с. 22]. Грамадская дзейнасць Касцюшкі Фёдаравіча стала ўзорам для яго нашчадкаў. Бліскучая кар’ера – узвышэнне звычайнага баярына ў фактычнага кіраўніка старажытнага горада Камянца – адыграла вызначальную ролю ў замацаванні імяні **Касцюшкі** за яго нашчадкамі як прозвішча: «*Імя сьлынага продка стала часткаю спадчыны, якая трывала замацавалася за радзінаю*» [1, с. 22].

Лакалізатарамі прасторы мастацкага твора з’яўляюцца **тапонімы**. Несумненны інтарэс у маленькага і дарослага чытача выклікае «схаваная» ў **тапонімах** інфармацыя пра гісторыю паселішчаў – пра іх заснавальнікаў, першых жыхароў, старажытныя прафесіі, даўнія плямёны, якія некалі жылі ў гэтых мясцінах: «*А непадалёку іншая вёска. Людзі там раней баброў лавілі. Дык і клічуць вёску **Бабрамі** – па назве жывёлы. Хоць баброў там ужо даўно няма... Ёсць на Жабінкаўшчыне паселішчы, якія атрымалі імя з-за свайго месцазнаходжання. Вось **Залузе** – знаходзіцца за лугам. **Замошаны** – за мохам. А **Задзерць**? За – дзерцю атрымоўваецца. А што гэта такое – шмат працаваць, ачысціць месца з-пад лесу і кустоў. Такое месца і звалася дзерцю*» [1, с. 41].

У зборніку «Наш край – Жабінкаўшчына» Анатоль Бензярук распавядае пра помнікі духоўнай культуры маленькай радзімы. Важнае месца сярод іх займаюць храмы, якія са старажытных часоў ратавалі душы людзей. Таму на старонках твора прыгадваюцца **эклезіёнімы** – назвы цэркваў: **Пакроўская царква** ў Жабінцы, **Азяцкая**, **Арэніцкая**, **Вялікасяхновіцкая**, **Маціевіцкая**, **Сцяпанкаўская** цэрквы XVI–XIX стагоддзяў, **Свята-Мікіцкая** царква ў Здзітаве, **Спаса-Праабражэнскі** храм у Хмелеве, **храм у імя Уладзіміра Хрысціцеля** ў колішніх Крупчыцах (цяпер – Чыжэўшчына) [1, с. 34–35].

Як бачым, навукова-папулярная літаратура жабінкаўскага пісьменніка-краязнаўцы вызначаецца стылістычна матываваным ужываннем анамастычных адзінак, якія перадаюць адметнасць матэрыяльнай і духоўнай культуры нашых продкаў. Найважнейшымі рысамі анамастычнай прасторы твораў Анатоля Бензерака з’яўляецца шырокае выкарыстанне імянаў

рэальных гістарычных асоб, а таксама адпаведнасць сэнсавай нагрузкі і формы найменняў герояў словаўтваральным тыпам і мадэлям антрапонімаў адпаведнага гістарычнага перыяду. Значнае месца ў анамастычнай прасторы твораў займаюць «фонавыя» онімы – айконімы, гідронімы, эклезіёнімы і інш. Пры гэтым пісьменнік паспяхова выкарыстоўвае прыём актуалізацыі этымалагічнага значэння насычаных нацыянальна-культурнай інфармацыяй онімаў розных разрадаў.

Літаратура

Бензярук, А. Наш край – Жабінкаўшчына: дапаможнік па гісторыі Беларусі. – Брэст: Брэсцкая друкарня, 1996. – 109 с.

УДК 655.5

Н. В. Заяц, дацэнт, канд. філал. навук
(БДПУ, г. Мінск)

ЛАГІЧНА-СЭНСАВЫ АНАЛІЗ ТЭКСТУ: ФАРМІРАВАННЕ НАВЫКАЎ (НА МАТЭРЫЯЛЕ РАМАНА А. МРЫЯ «ЗАПІСКІ САМСОНА САМАСУЯ»)

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт – адзіная ВНУ нашай краіны, дзе ажыццяўляецца падрыхтоўка рэдактараў-тэхнолагаў. Комплекс прафесійных кампетэнцый будучага рэдактара фарміруецца ў працэсе навучання праз адпаведныя вучэбныя дысцыпліны, сярод якіх важнае месца займае «Рэдактарская падрыхтоўка літаратурна-мастацкіх выданняў». Дысцыпліна накіравана на перадачу неабходных спецыялісту тэарэтычных ведаў, фарміраванне адпаведных уменняў і навыкаў: «Рэдактар павінен ведаць <...> спецыфіку мастацкіх твораў розных жанраў, многія літаратуразнаўчыя тэрміны, валодаць мастацкім густам, каб ацэньваць мастацкую каштоўнасць твораў і прафесійна размаўляць з аўтарамі, дэманструючы разуменне іх творчасці» [3, с. 3].

Выхаванню мастацкага густу, выпрацоўцы рэдактарскай пільнасці, чуйнасці да слова, увагі да розных узроўняў тэксту – моўна-стылявога, сінтаксічнага, лагічна-сэнсавага – садзейнічае разгляд як недасканалых у мастацкіх адносінах прыкладаў, так і хрэстаматычных твораў высокага гатунку. У прыватнасці,